

Grondboor & Hamer / Gea speciaal nummer

Bouwen met natuursteen

Literatuurlijst

Inhoudsopgave literatuur

Grondboor & Hamer / Gea speciaal nummer	1
Bouwen met natuursteen	1
Literatuurlijst	1
Inleiding: Bouwen met Natuursteen	2
<i>Geen literatuur opgaven beschikbaar.</i>	2
Het Rode marmer van Baelen, een geologisch buitenbeentje.	2
Belgisch marmer.....	3
Kalksteen uit Ierland.....	3
Kösseine, een unieke cordierietgraniet uit het Fichtelgebirge	4
Fascinerend larvikiet	5
Portoro: goudader marmer uit Noord-Italië	7
Werken met Natuursteen: Portland kalksteen	7
Kalksteen als bouwsteen in de regio Maastricht-Luik-Aken	9
Bentheimer zandsteen	9
Drachenfels, Stenzelberger, Wolkenburger & basalt: Het Zevengebierge als supergroeve	12
De Eocene witte stenen van Noord-België.....	14
Bouwsteen van ijzererts	15
Tufsteen uit de Eifel.....	15
Zwerfkeien en godshuizen	17
Hedendaagse trends in natuursteen	18

Inleiding: Bouwen met Natuursteen

(T. G. Nijland & C. Laban)

Geen literatuur opgaven beschikbaar.

Het Rode marmer van Baelen, een geologisch buitenbeentje.

(R. Dreesen, J.M. Marion & B. Mottequin)

- Adriaenssens, R., 1980. Sur l'Hôtel de ville d'Anvers et les apports des carrières Wallonnes dans son édification. Bulletin de la Commission Royale des Monuments et des Sites 9:123.
- Aretz, M. & Chevalier, E., 2007. After the collapse of stromatoporoid-coral reefs – the Famennian and Dinantian reefs of Belgium: much more than Waulsortian mounds. In: Alvaro, J.J., Aretz, M., Boulvain, F., Munnecke, A., Vachard, D. & Vennin, E., red., Palaeozoic Reefs and Bioaccumulations: Climatic and Evolutionary Controls. Geological Society Special Publication 275:163-188.
- Boulvain, F., 1989. Origine microbienne du pigment ferrugineux des monticules micritiques du Frasnien de l'Ardenne. Annales de la Société géologique de Belgique 112:79-86.
- Ceukelaire, M. De, Doperé, F., Dreesen, R., Duser, M. & Groessens, E., 2014. Belgisch marmer. Academia Press. Gent, 292 pp.
- Dreesen, R., 1987. Oolitic ironstones as event-stratigraphical marker beds within the Upper Devonian of the Ardenno-Rhenish Massif. In: Young, T. & Taylor, W., red., Phanerozoic ironstones. Geological Society Special Publication 46: 65-78.
- Dreesen, R. & Flajs, G., 1984. The "Marbre rouge de Baelen", an important algal-sponge-crinoidal buildup in the Upper Devonian of the Vesdre Massif (Eastern Belgium). Comptes Rendus de l'Académie des Sciences de Paris, 299:639-644.
- Dreesen, R., Bless, M.J.M., Conil, R., Flajs, G. & Laschet, C., 1985. Depositional environment, paleoecology and diagenetic history of the "Marbre rouge à crinoïdes de Baelen" (Late Upper Devonian, Verviers Synclinorium, Eastern Belgium). Annales de la Société géologique de Belgique 108:311-359.
- Dreesen, R., Marion, J.M. & Mottequin, B., 2013. The Red Marble of Baelen, a particular historical building stone with global importance and local use. Geologica Belgica 16:179-190.
- Ermen, E. van, Mingroot, E. van, Minnen, B. & Eycken, M. van der, 1985. Limburg in kaart en prent. Historisch cartografisch overzicht van Belgisch en Nederlands Limburg. Lannoo, Tielt & Fibula-van Dishoeck, Weesp, 160 pp.
- Ghysel, P., Laloux, M., Dejonghe, L., Hance, L. & Geukens, F., 1995. Carte géologique de la Wallonie 1:25.000: Limbourg-Eupen (n° 43/5-6). Ministère de la Région Wallonne. Direction Générale des Ressources naturelles et de l'Environnement, Namen.
- Jonghe, S. De, Gehot, H., Genicot, L., Weber, P. & Tourneur, F., 1996. Pierres à bâtir traditionnelles de la Wallonie - Manuel de terrain. DGRNE, Ministère de la Région wallonne, 182-183.
- Krause, F., Scotese, C., Nieto, C., Sayegh, S., Hopkins, J. & Meyer, R., 2004. Paleozoic stromatolites and zebra carbonate mud-mound abundance and paleogeographic distribution. Geology 32:181-184.

- Marion, J.M., 1984. Etude sédimentologique et stratigraphique du Marbre de Baelen et des faciès associés. Niet gepubliceerde MSc. thesis, Universiteit Luik, 66 pp.
- Marion, J.M., 1985. La présence de mud mounds famenniens sur un site en block-faulting, à Baelen (Belgique). In: FNRS Sédimentologie – Groupe de contact “Sédimentologie”, Luik, 28 mei 1985. Re Sedimentologica 2, 2 pp.
- McGhee jr., G.R., 1993. The Late Devonian mass extinction. Columbia University Press, New York, 303 pp.
- Meessen, A., 1998. Le Marbre de Baelen, étude d’une production locale. Revue des archéologues et historiens d’art de Louvain (Louvain-la-Neuve) 31:105-116.
- Meessen, C., 1994. Le Marbre de Baelen. In: Wille, M., Corbiau, M.H. & Fondation Roi Baudouin, red., Des pierres pour le dire. Autour de Limbourg, la Gileppe, Baelen. Crédit Communal, Brussel, 60-61.
- Paproth, E., Dreesen, R. & Thorez, J., 1986. Famennian paleogeography and event stratigraphy in North-western Europe. In: Bless, M.J.M. & Streel, M., red., Late Devonian event around the Old Red Continent. Annales de la Société géologique de Belgique 109:175-186.
- Peckmann, J. & Thiel, V., 2004. Carbon cycling at ancient methane seeps. Chemical Geology 205:443-467.
- Ruppiene, V., 2015. Natursteinverkleidungen in den Bauten der Colonia Ulpia Traiana. Gesteinskundliche Analysen. Provenienzbestimmung und Rekonstruktion. Niet gepubliceerd proefschrift, Universiteit van Würzburg, in druk.
- Thisquen, J., 1909. Histoire de la Ville de Limbourg. Bulletin de la Société Verviétoise d’Archéologie et d’Histoire 10:49.
- Thorez, J., Dreesen, R. & Streel, M., 2006. Famennian. Geologica Belgica 9:27-45.
- Tourneur, F., 2004. Marbres wallons: esquisse d’un répertoire. In: Pouvoir(s) de Marbres. Commission royale des Monuments, Sites et Fouilles de la Région wallonne, Namen, 240 pp.
- Vachard, D. & Cozar, P., 2010. An attempt of classification of the Palaeozoic incertae sedis Algospongia. Revista Española de Micropaleontología 42:129-241.
- Vandenabeele, E., Vantilt, M., Dreesen, R. & Mackowiak, S., 2013. Geologische fietsroute Voerstreek-Mergelland. Limburgse Koepel voor Natuurstudie (LIKONA) / Provincie Limburg / Provinciaal Natuurcentrum / Domein Bokrijk, Genk, 80 pp.

Belgisch marmer

(M. De Ceukelaire & M. Duser)

- Ceukelaire, M. De, Doperé, F., Dreesen, R., Duser, M., Groessens, E., m.m.v.. Boulvain, F., Coen-Aubert, M., Tourneur, F. & Peltier, F., 2014. Belgisch marmer. Academia Press, 292 pp.

Kalksteen uit Ierland

(P.N. Wyse Jackson)

- Feely, P., Meaney, P., Kavanagh, N. & Murphy, T., red., z.j. Irish Blue Limestone: the natural choice for generations. Enterprise Ireland, Dublin.

- Hand, T., 2008, 'Doing Everything of Marble which can be Done with it: some descriptive accounts of the Kilkenny Marble Works'. *Irish Architectural and Decorative Studies, the Journal of the Irish Georgian Society* 11:75-99.
- Hand, D. & Wyse Jackson, P.N., 2014. Stone types and production. In: Loeber, R., Campbell, H., Hurley, L., Montague, J. & Rowley, E., red., *Art and Architecture in Ireland. Volume 4: Architecture 1600-2000*. Yale University Press, New Haven & Royal Irish Academy, Dublin, 57-59.
- Kinahan, G.H., 1886-89. Economic geology of Ireland. Dit volume verscheen oorspronkelijk als een reeks losse artikelen in de *Scientific Proceedings of the Royal Dublin Society*, en werd later gezamenlijk gepubliceerd in het *Journal of the Royal Geological Society of Ireland* 18.
- Pavia, S. & Bolton, J., 2000. Stone, brick & mortar: historical use, decay and conservation of building materials in Ireland. Wordwell, Bray, 306 pp.
- Sevastopulo, G.D. & Wyse Jackson, P.N., 2009. Carboniferous: Mississippian (Tournaisian and Viséan). In: Holland, C.H. & Sanders, I.S., red., *The Geology of Ireland*. Dunedin Academic Press, Edinburgh, 215-268.
- Wilkinson, G., 1845. *Practical geology and ancient architecture of Ireland*. John Murray, Londen, 348 pp.
- Wyse Jackson, P.N., 1993. *The Building Stones of Dublin: a walking guide*. Country House, Dublin, 67 pp.
- Wyse Jackson, P.N., 1995. A Victorian landmark. Trinity College's Museum Building. *Irish Arts Review* 11:149-154.

Internetbronnen over Ierse kalksteen

- Geological Survey of Ireland Quarry Database:
www.gsi.ie/Programmes/Minerals/Projects/National+Quarry+Directory.htm
- Natuursteen database voor Noord-Ierland:
www.stonedatabase.com

Kösseine, een unieke cordierietgraniet uit het Fichtelgebirge

(T.G. Nijland)

- Dusar, M. & Nijland, T.G., 2012. 'Spoorwegen als "enabling technology" voor de architectuur: Veranderend natuursteengebruik in 1860-1960. In: Hees, R.P.J. van, Clercq, H. De & Quist, W.J., red., *Stenen van binnen, stenen van buiten – natuursteen in de jonge bouwkunst*. Delftdigitalpress, Delft, 1-25.
- Franke, W., 2000. The mid-European segment of the Variscides: Tectonostratigraphic units, terrane boundaries and plate tectonic evolution. In: Franke, W., Haak, V., Oncken, O. & Tanner, D., red., *Orogenic processes: quantification and modelling in the Variscan belt*. Geological Society Special Publication 179:35-61.
- García-Moreno, O., Corretgé, L.G. & Antonio Castro, A., 2007. Processes of assimilation in the genesis of cordierite leucomonzogranites from the Iberian Massif: A short review. *Canadian Mineralogist* 45:71-85.
- Grimm, W.D., 1990. *Bildatlas wichtiger Denkmalgesteine der Bundesrepublik Deutschland*. Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege, München. Arbeitsheft 50, 250 pp.
- Herrmann, O., 1914. *Gesteine für Architektur und Skulptur*. Gebr. Borntraeger, Berlin, 119 pp.

- Irber, W., Förster, H.J., Hecht, L., Möller, P. & Morteani, G., 1997. Experimental, geochemical, mineralogical and O-isotope constraints on the late-magmatic history of the Fichtelgebirge granites (Germany). *Geologische Rundschau* 86:110-124.
- Mineralienatlas 2014. Website <http://www.mineralienatlas.de/?l=35022> (bezoekt 17 dec. 2014).
- Müller, F., 1984. *Bayerns steinreiche Ecke*. 2e druk, Oberfränkische Verlagsanstalt und Druckerei, Hof, 288 pp.
- Overbeek, R. 1997. In geuren en kleuren. Geschiedenis van de voormalige De Gruyter winkelpanden in Groningen. *Hervonden stad* 1997, 95-106.
- Rohrmüller, J., Mielke, H. & Gebauer, D., 1996. Gesteinsfolge des Grundgebirges nördlich der Donau und im Molasseuntergrund. In: Freudenberger, W. & Schwerd, K., red., *Erläuterungen zur Geologischen Karte von Bayern 1:500 000*. Bayerisches Geologisches Landesamt, München, 27-66.
- Schödlbauer, S., Hecht, L., Hohndorf, A. & Morteani, G., 1997. Enclaves in the S-type granites of the Kosseine massif (Fichtelgebirge, Germany): Implications for the origin of granites. *Geologische Rundschau* 86:S125-S140.
- Siebel, W., Shang, C.K. & Presser, V., 2010. Permo-Carboniferous magmatism in the Fichtelgebirge: Dating the youngest intrusive pulse by U-Pb, $^{207}\text{Pb}/^{206}\text{Pb}$ and $^{40}\text{Ar}/^{39}\text{Ar}$ geochronology. *Zeitschrift für geologische Wissenschaften* 38:1-14.
- Tagiri, M., Oba, T. & Fujinawa, A., 2007. Radial cordierite-bearing orbicular granite formed from the melting of pelitic hornfels in granitic magma, Tsukuba Mountains, Japan. *Journal of Mineralogical & Petrological Sciences* 102:127-136.

Fascinerend larvikiet

(P. Venema & R. Egberink)

- Anoniem, 2006. Mineralressurser i Norge. Bergindustrien i 2005. Norges Geologiske Undersøkelse rapport 2006.047, 26 pp.
- Barth, T.F.W., 1945. Studies on the igneous rock complex of the Oslo region II. Systematic petrography of the plutonic rocks. *Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo, Skrifter*. I. Matematisk-Naturvidenpelig Klasse, 9, 104 pp.
- Barth, T.F.W., 1959. *Theoretical petrology*. 2e druk, J. Wiley, New York, 387 pp.
- Børresen, A.K., 2009. Professorenes larvikitt. *GEO* (2) 20-25.
- Brøgger, W.C., 1890. Die Mineralien der Syenitpegmatitgänge der südnorwegischen Augit- und Nephelinsyenite. *Zeitschrift für Krystallographie und Mineralogie* 16, I-XVIII + 235 pp. (Allgemeiner Theil), 663 pp. (Spezieller Theil).
- Brøgger, W.C., 1933. Die Eruptivgesteine des Oslogebietes VII. Die chemische Zusammensetzung der Eruptivgesteine des Oslogebietes. *Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo, Matematisk-Naturvidenpelig Klasse*, 147 pp.
- Dahlgren, S., Corfu, F. & Heaman, I.M. 1996. U-Pb isotopic time constraints, and Hf and Pb source characteristics of the Larvik plutonic complex, Oslo paleorift. *Geodynamic and geochemical implications for the rift evolution*. *Journal of Conference Abstracts* 1: 120.
- Duff, D., 1993. *Holmes' Principles of Physical Geology*. 4e druk. Taylor & Francis, Londen, 791 pp.
- Ebbing, J., Skilbrei, J.R. & Olesen, O., 2007. Insights into the magmatic architecture of the

- Oslo Graben by petrophysically constrained analysis of the gravity and magnetic field. *Journal of Geophysical Research*, 112, artikel 804404, doi: 10.1029/2006JB00469.
- Heldal, T., Kjølle, I., Meyer, G.B. & Dahlgren, S., 2008. National treasure of global significance. Dimension-stone deposits in larvikite, Oslo igneous province, Norway. In: Slagstad, T., red., *Geology for Society*, Geological Survey of Norway Special Publication 11: 5-18.
- Hesemann, J., 1975. Kristalline Geschiebe der nordischen Vereisungen. Geologisches Landesamt Nordrhein-Westfalen, Krefeld, 267 pp.
- Hestmark, G., 2011. Hvem oppdaget larvikitt? *GEO* 07/11.
- Korn, J., 1927. Die wichtigsten Leitgeschiebe der nordischen kristallinen Gesteine im norddeutschen Flachlande. Preussisches Geologische Landesanstalt, Berlin, 64 pp.
- Larsen, B.T., Olaussen, S, Sundvoll, B. & Heeremans, M., 2008. The Permo-Carboniferous Oslo Rift through six stages and 65 million years. *Episodes* 31: 52-58.
- Le Maitre, R.W., 2002. *Igneous rocks. A classification and glossary of terms*. 2e druk. Recommendations of the International Union of Geological Sciences Subcommission on the Systematics of Igneous Rocks. Cambridge, 252 pp.
- Lijn, P. van der, 1986. *Het keienboek*. 7e druk, bewerkt door G.J. Boekschoten, Thieme, Zutphen, 361 pp.
- MacKenzie, W.S., Donaldson, C.H. & Guilford, C., 1982. *Atlas of igneous rocks and their textures*. Longman, Harlow, 148 pp.
- Mitchell, R.S., 1985. *Dictionary of rocks*. Van Nostrand Reinhold, New York, 228 pp.
- Mottana, A., Crespi, R. & Liborio, G., 1977. *Thieme's gids voor mineralen en gesteenten*. Thieme, Zutphen, 607 pp.
- Neumann, E.R., 1978. Petrology of the plutonic rocks. *Norges Geologisk Undersøkelse* 337: 163-182.
- Neumann, E.R., Wilson, M., Heeremans, M., Spencer, E.A., Obst, K., Timmerman, M.J. & Kirstein, L., 2004. Carboniferous-Permian rifting and magmatism in southern Scandinavia, the North Sea and northern Germany: a review. *Geological Society, London Special Publication* 223: 11-40.
- Oftedahl, C., 1960. Permian rocks and structures of the Oslo region. In: Høltedahl, O., red. *Geology of Norway*. *Norges Geologiske Undersøkelse* 208: 298-344.
- Oftedahl, C., 1967. Magmen-Entstehung nach Laven-Stratigraphie im südlichen Oslo-gebiet. *Geologische Rundschau* 57: 203-218.
- Oxaal, J., 1916. Norsk granitt. *Norgisk Geologiske Undersøkelse* 76: 1-220.
- Petersen, J.S., 1978. Structure of the larvikite-lardalite complex, Oslo-Region, Norway, and its evolution. *International Journal of Earth Sciences* 67: 330-342.
- Pichler, H. & Schmitt-Riegraf, C., 1987. *Gesteinsbildende Minerale im Dünnschliff*. Ferdinand Enke, Stuttgart, 230 pp.
- Rinne, F., 1928. *Gesteinskunde*. 10e en 11e druk, M. Jäneke, Leipzig, 428 pp.
- Tolboom, H.-J., red., 2012. *Onvermoede weelde. Natuursteengebruik in Rotterdam 1850-1986*. Matrijs, Utrecht, 256 pp.
- Verhofstad, J. & Koppel, J. van den, 2006. De geologische stad – steeds natuursteen. Special bij Grondboor en Hamer, Nederlandse Geologische Vereniging, 261 pp.
- Vernon, R.H., 2004. *A practical guide to rock microstructure*. Cambridge University Press, Cambridge, 594 pp.
- Vinx, R., 2011. *Gesteinsbestimmung im Gelände*. 3e druk, Springer, Heidelberg, 480 pp.
- Widenfalk, L., 1972. Myrmekite-like intergrowths in larvikite feldspars. *Lithos* 5: 255-267.

- Williams, H., Turner, F.J. & Gilbert, C.M., 1954. Petrography. An introduction to the study of rocks in thin sections. W.H. Freeman, San Francisco, 406 pp.
- Wimmenauer, W.A., 1985. Petrographie der magmatischen und metamorphen Gesteine. Ferdinand Enke, Stuttgart, 382 pp.
- Zandstra, J.G., 1988. Noordelijke kristallijne gidsgesteenten. E.J. Brill, Leiden, 469 pp.

Portoro: goudader marmer uit Noord-Italië

(C. W. Dubelaar)

- Brandolini, P., Faccini, F., Piccazzo, M. & Robbiano, A., 2009. Geomorphology, environmental geology and natural-cultural heritage of Palmaria, Tino and Tenetto Islands (Portovenere Park, Italy). *Memorie descrittive della Carta Geologica d'Italia* 87:15-28.
- Burlando, P., 2009. Reti di paesaggi costieri. Una blueway per Porto Venere. ALINEA, Firenze, 96 pp.
- Cimmino, F., Faccini, F. & Robbiano, A., 2003. Stones and coloured marbles of Liguria in historical monuments. *Periodico di Mineralogia* 73 (Special Issue 3):71-84.
- Dubelaar, C. W., Van 't Hof, J. & Nijland, T.G. 2015 Nero Portor im Lauf der Zeit. In: Arbeitstagung Steine in der Stadt, 9-12 april 2015, Potsdam, 4.
- Ex, N. & Scholten, F., 2001. De prins en De Keyser. Restauratie en geschiedenis van het grafmonument van Willem van Oranje. Thot, Bussum, 220 pp.
- GBX, 2000. Northern Apennines, Italy. Excursiegids Utrechtse Geologen Vereniging, Utrecht, 74 pp.
- Giampaolo, C., Lombardi, G. & Mariottini, M., 2008. Pietro e costruito della citta di Roma : dall'antichita ai gorni nostro. In: Funicello, R., Praturlon, A. & Giordano, G., red., *La geologia di Roma dal centro storico alla periferia*. Memorie descrittive della Carta Geologica d'Italia 80:337-386.
- Giannini, E. & Lazzarotto, A., 1975. Tectonic evolution of the Northern Apennines. In: Squyres, C.H., red., *Geology of Italy*. Earth Sciences Society of the Libyan Arab Republic, Tripoli, 237-288.
- Hof, J. van 't & Dubelaar, W. 2012. Marmertonnen of toveren met marmer? In: Tolboom, H.J., red., *Onvermoede weelde*. Natuursteengebruik in Rotterdam 1850-1965, Matrijs, Utrecht, 128-193.
- Pandolfi, D., 1971. Il marmo Portoro. *L'Industria Mineraria* 9:491-500.
- Price, M.T. 2007. The sourcebook of decorative stone. An illustrated identification guide. Firefly Books, New York, 288 pp.
- Wikipedia, 2015. http://nl.wikipedia.org/wiki/Kasteel_Biljoen (bezocht 17 juli 2015).

Werken met Natuursteen: Portland kalksteen

(C.W. Dubelaar & J. van den Heuvel)

- Albion Stone, 2012. Technical manual. Albion Stone PLC, Nutfield.
- Arkell, W.J., 1933. The Jurassic system. Oxford University Press, Oxford, 681 pp.
- Clark, A.R., 1988. The use of Portland Stone rock armour in coastal protection and sea defence works. *Quarterly Journal of Engineering Geology*, London, 21:113-136.

- Dubelaar, C.W., 2001. Bouwstenen voor de toekomst van een 'kanjer'. Onderzoek naar de duurzaamheid van Portland kalksteen, St. Janskathedraal, 's-Hertogenbosch. Posterpresentatie TNO-NITG.
- Dubelaar, C.W., Engering, S., Koch, R., Lorenz, H.G. & Hees, R.P.J. van, 2003a. Lithofacies characteristics and physical properties as related to the durability of Portland Whitbed Limestone (St. Johns Cathedral, 's-Hertogenbosch, The Netherlands. In: Yuzer, E., Ergin, T & Tugrul, A., eds., Proceedings International Symposium Industrial Minerals and Building Stones, Istanbul, 539-544.
- Dubelaar, C.W., Engering, S., Hees, R.P.J. van, Koch, R. & Lorenz, H.-G., 2003b. Lithofacies and petrophysical properties of Portland Base Bed and Portland Whit Bed Limestone as related to durability. *Heron* 48:221-229.
- Dubelaar, C.W., Dreesen, R. & Lagrou, D., 2012. Pierre de Savonnières. Een historische bouwsteen in beeld gebracht. In: Hees, R.P.J. van, Clercq, H. De & Quist, W.J., red., *Stenen van binnen, stenen van buiten. Natuursteen in de Jonge Bouwkunst, Syllabus 4e Vlaams-Nederlandse Natuursteendag*, DelftDigitalpress, Delft, 65-76.
- Dubelaar, C.W. & Nijland, T.G., 2015. Early Cretaceous Obernkirchen and Bentheim Sandstones from Germany used as dimension stones in the Netherlands: geology, physical properties, architectural use and comparative weathering. In: Prykryl, R., Török, A., Gómez-Heras, M, Miskovsky, K. & Theodoridou, M., eds., *Sustainable Use of Traditional Geomaterials in Construction Practice*. Geological Society London, Special Publications, 416, <http://dx.doi.org/10.1144/SP416.13>.
- Edmunds, F.H. & Schaffer, R.J., 1932. Portland Stone, its geology and properties as a building stone. *Proceedings of the Geologists' Association* 43:225-240.
- Godden, M., 2012. Portland's quarries and its stone. Beschikbaar op: <https://www.dorsetgeologistsassociation/portlandstone/..>/7 June 2012.
- Marker, B.R., 2015. Bath Stone and Purbeck Stone: A comparison in terms of criteria for Global Heritage Stone Resource Designation. In: Pereira, D., Kramar, S. & Cooper, B.J., eds., *Global Heritage Stone Resource: An Update*. *Episodes* 38:118-123.
- Meischke, R. & Zantkuijl, H.J., 2008. De positie van C.F.G. Giudici te Rotterdam en zijn stadhuisplan uit 1781. *Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond* 107:20-33.
- Nijland, T.G, Dubelaar, W. & Tolboom, H.J., 2007. De historische bouwstenen van Utrecht. In: Dubelaar, W., red., *Utrecht in steen. Historische bouwstenen in de binnenstad*. Matrijs, Utrecht, 31-110.
- Nijland, T.G. & Hees, R.P.J. van, 2008. Natuursteen aan de Pieterskerk in Leiden. *Gea* 41(3):75-83 & 88.
- Nijland, T.G., Dubelaar, W., Tolboom, H.J. & Os, B. van, 2012. Veranderend aangezicht: Natuursteen in de 19e eeuw, de Jonge Bouwkunst en de Wederopbouw. In: Tolboom, H.J., red., *Onvermoede weelde. Natuursteengebruik in Rotterdam 1850-1965*. Matrijs, Utrecht, 60-127.
- Overeem, G., 2007. De gesloten steen. In: Dubelaar, W., red., *Utrecht in steen. Historische bouwstenen in de binnenstad*. Matrijs, Utrecht, 11-15.
- Palmer, T., 1995. Portland Whitbed. *Natural Stone Specialist* (October):46-47.
- Quist, W.J., 2011. Vervanging van witte Belgische steen. *Materiaalkeuze bij restauratie*. Proefschrift, TU Delft, Delft, 326 pp.
- Slinger, A., Janse, H. & Berends, G., 1980. *Natuursteen in Monumenten*. Bosch & Keuning, Baarn / Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist, 120 pp.

- West, I.M., 2014. The Isle of Portland: Geology of the quarries. Part of the geology of the Wessex Coast (Jurassic Coast - Dorset and East Devon UNESCO World Heritage Site). Geological field description. Beschikbaar op:
<http://www.southampton.ac.uk/imw/Portland-Quarries.htm>.
- Williamson, T., 2012. Inigo's Stones. Inigo Jones, royal marbles and imperial power. Troubadour Publishing Ltd. Leicester, 384 pp.
- Yates, T.J.S. & Butlin, R.N., 1996. Predicting the weathering of Portland limestone buildings. In: Smith, B.J. & Warke, P.A., eds., Processes of Urban Stone Decay. Taylor & Francis, 194-204.
- Wikipedia, <https://nl.wikipedia.org/wiki/MaryAnning> (bezoekt 29-07-2015).

Kalksteen als bouwsteen in de regio Maastricht-Luik-Aken

(P.J.M. Kisters, J.W. Stroucken & J.W.M. Jagt)

- Bosch, P.W., 1989. Voorkomen en gebruik van natuurlijke bouwstenen in Limburg. In: Rademakers, P.C.M., red.. Delfstoffen in Limburg. Geologie – winning – toepassing. Grondboor & Hamer 43:215-222.
- Dusar, M., Dreesen, R., Indeherberge, L., Defour, E. & Meuris, R., 2011. The origin of 'tauw', an enigmatic building stone of the Mergelland: a case study of the Hesbaye region, southwest of Maastricht (Belgium). Netherlands Journal of Geosciences 90:239-258.
- Engelen, F.H.G., 1975. 2500 jaar winning van kalksteen in Zuid-Limburg. Grondboor & Hamer 29:38-64.
- Felder, W.M. & Bosch, P.W., 2000. Geologie van Nederland, deel 5. Krijt van Zuid-Limburg. TNO-NITG, Delft / Utrecht, 192 pp..
- Felder, W.M., Bosch, P.W. & Kisters, P.J.M., 2003. Bodemschatten van Zuid-Limburg. : VVV Zuid-Limburg, Natuurhistorisch Museum Maastricht en Stichting IKL.
- Keuller, L., Lahaye, E. & Sprenger, W., 1910. Limburgse bouwstenen. Publications de la Société Historique et Archéologie dans le Limbourg 46:307-363.
- Nillesen, J.H.M, 2014. Kalkbranderijen in Zuid-Limburg. Studie naar de vele facetten van een vergeten industrie. Nederlandse Geologische Vereniging, afdeling Limburg, Valkenburg aan de Geul, 93 pp.

Bentheimer zandsteen

(T.G. Nijland & C.W. Dubelaar)

- anoniem (Boom, H.), 1843. Drie dagen op reis of Bentheim en Steinfurt door een Drentse bril bekeken. J. de Lange, Deventer, 107 pp.
- Anderson, W.F., 1971. Hoe reizigers in de vorige eeuw de steengroeve in Gildehaus zagen. Grondboor & Hamer 25:26-28.
- Behme, F., 2916. Geologischer Führer durch die Grafschaft Bentheim. 2^e druk, Hansche Buchhandlung, Hannover, 58 pp.
- Buvelot, Q., 2009. Jacob van Ruysdael schildert Bentheim. Mauritshuis, Den Haag / Waanders, Zwolle, 103 pp.
- De Stentor, 2007-08-28. Het zuivere goud van Bentheim.

- Dubelaar, C.W. & Nijland, T.G., 2014. The Bentheim Sandstone: geology, petrophysics, varieties and its use as dimension stone. In: Lollino, G., Giordan, D., Marunteanu, C., Christaras, B., Yoshinori, I. & Margottini, C., red., Engineering geology for society and territory – Volume 8 Preservation of cultural heritage. Springer, Cham, 557-563.
- Dubelaar, C.W. & Nijland, T.G., 2015. Early Cretaceous Obernkirchen and Bentheim Sandstones from Germany used as dimension stone in the Netherlands: geology, physical properties, architectural use and comparative weathering. In: Přikryl, R., Török, Á., Gómez-Heras, M., Miskovsky K. & Theodoridou, M., red., Sustainable Use of Traditional Geomaterials in Construction Practice. Geological Society Special Publication 416, <http://dx.doi.org/10.1144/SP416.13>.
- Dusar, M., Dreesen, R. & Naeyer, A. de, 2009. Natuursteen in Vlaanderen, versteenend verleden. Kluwer, Mechelen, 562 pp.
- Füchtbauer, H., 1955. Zur Petrographie des Bentheimer Sandsteins im Emsland. Erdöl und Kohle 8:616-617.
- Füchtbauer, H., 1963. Paleogeography and reservoir properties of the Lower Cretaceous Bentheim Sandstone. In: Excursion Guide Book I, 6th World Petroleum Congress, Hannover, 42-43.
- Geluk, M.C, Grötsch, J, Veen, H. van der & Ojik, K. van, 2009. Hydrocarbons in the NE Netherlands - Past, present and future. In: 71st EAGE Conference & Exhibition - Workshops and Fieldtrips, Field trip 1.
- Hagedorn, B., 1910. Ostfrieslands Handel und Schiffahrt im 16. Jahrhundert. Curtius, Berlijn, 370 pp.
- Hagels, H., 1958. Die Anfänge der Bentheimer Sandsteinplastik im 12. und 13. Jahrhundert. Jahrbuch Heimatverein der Grafschaft Bentheim 1958, 23-37.
- Hagels, H., 1967. Die Bauhütten und die Gildehauser Steinmetzorganisation. Jahrbuch Heimatverein der Grafschaft Bentheim 1967, 124-136.
- Haiduck, H., 1985. Importierte Sarkophage und Sarkophagdeckel des 11. und 12. Jahrhunderts im Küstengebiet zwischen Ems und Elbe. Jahrbuch der Gesellschaft für bildende Kunst und vaterländische Altertümer zu Emden 65:23-40.
- Jager, J. de & Geluk, M.C., 2007. Petroleum geology. In: Wong, Th. E., Batjes, D.A.J. & Jager, J. de, red., Geology of the Netherlands. Royal Netherlands Academy of Sciences, Amsterdam, 241-264.
- Kemper, E., 1965. Über einige Spurenfossilien des Bentheimer Sandsteins. Grondboor & Hamer 19:74-80.
- Kemper, E., 1968. Einige Bemerkungen über die Sedimentationsverhältnisse und die fossilen Lebensspuren des Bentheimer Sandsteins (Valanginium). Geologisches Jahrbuch 86:49-106.
- Kemper, E., 1976. Geologischer Führer durch die Grafschaft Bentheim und die angrenzenden Gebiete mit einem Abriss der emsländischen Unterkreide. Das Bentheimer Land 64. Verlag Heimatverein der Grafschaft Bentheim e.V., Nordhorn-Bentheim.
- Knaap, W.A. & Coenen, M.J., 1987. Exploration for oil and natural gas. In: Visser, W.A., Zonneveld, J.I.S. & Loon, A.J. van, red., Seventy-five years of geology and mining in the Netherlands (1912-1987). KNGMG, Den Haag, 207-242.
- Kohl, W., 1975. Germania sacra. Historisch-statistische Beschreibung der Kirche des alten Reiches. Neue Folge 10. Die Bistümer der Kirchenprovinz Köln. Das Bistum Münster 3. Das (freiweltliche) Damenstift Freckenhorst. Walter de Gruyter, Berlin & New York, 634 pp.

- Kolks, Z., 1999. Bentheimer- en Baumbergersteen aan en in de kerken in Salland, Twente, het Kwartier van Zutphen en de Graafschap Bentheim. In: Sarrazin, J., red., *Spuren in Sandstein*. Kreis Coesfeld, Coesfeld, 88-97.
- Kortmann, H. 1983. *Sedimentologische Untersuchungen über den Bentheimer Sandstein (Valangin) der Umgebung von Bad Bentheim*. Diplomarbeit, Universität zu Köln.
- Krumbein, C., 1959. *Der Herrgott von Bentheim (Das Bentheimer Land 46)*. Heimatverein der Grafschaft Bentheim, Bentheim, 206 pp.
- Leeuw, G. de, 1977. *Drentse doopvonten van Bentheimer zandsteen*. Drents Museum, Assen, 64 pp.
- Lenferink, H.J., 1998. *De St. Plechelmuskerk te Oldenzaal. Vorm, geschiedenis en betekenis*. Proefschrift, Universiteit Leiden, Leiden, 221 pp.
- Lenferink, H., 2005. *De Plechelmusbasiliek: Architectuur, geschiedenis, betekenis*. In: Goorghuis, G. & Oude Nijhuis, J., red., *Plechelmus. Zijn kerk, liturgie en kapittel te Oldenzaal*. Walburg Pers, Zutphen, 42-90.
- Leusink, J.B.A., 1975. *Rapport van de opgraving in de St. Pancratiuskerk te Haaksbergen van 15 mei 1975 tot 26 juli 1975*. Niet gepubliceerd rapport, 8 pp.
- Leusink, J.B.A., 1988. *Duizend jaar Pancratiuskerk te Haaksbergen*. *Jaarboek Twente* 27:91-96.
- Nijland, T.G. & Dubelaar, C.W., 2014. *Rode Bentheimer zandsteen*. *Grondboor & Hamer* 68(3):64-69.
- Nijland, T.G., Dubelaar, C.W. & Tolboom, H.J. 2007. *De historische bouwstenen van Utrecht*. In: Dubelaar, W., Nijland, T.G. & Tolboom, H.J., red., *Utrecht in steen. Historische bouwstenen in de binnenstad*. Matrijs, Utrecht, 31-109.
- Nijland, T.G., Hees, R.P.J. van, Lubelli, B.A. & Touret, J.L.R., 2010. *Zoutschade aan natuursteen en metselwerk: De ontwikkeling van ideeën en concepten ter verklaring van de verpoedering van gebouwd erfgoed*. *Praktijkreeks Cultureel Erfgoed* 10(27), 49 pp.
- Petersen, F., 1997. *Romanische Taufsteine in Ostfriesland*. Sollermann, Leer, 127 pp.
- Raet von Bögelcamp, F.F. von, 1805. *Bentheim-Steinfurtische, Lagische, Obernsslsche und sonstige Beiträge zur Geschichte Westphalens, zugleich in Versuch iner Provincial-Geschichte der merkwürdigen Grafschaft Bentheim*. A.F. Denhard, Burgsteinfurt, 255 pp.
- Slinger, A., Janse, H. & Berends, G., 1980. *Natuursteen in monumenten*. Bosch & Keuning, Baarn / Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist, 120 pp.
- Starcke, J. 1969. *Ein frühromanischer Bildnisgrabstein in der Kirche zu Riepe*. *Jahrbuch der Gesellschaft für bildende Kunst und vaterländische Altertümer zu Emden* 49, 25-34.
- Tenhaeff, N.B., 1946. *Bronnen tot de bouwgeschiedenis van den Dom te Utrecht. Tweede deel, eerste stuk (rekeningen 1395 – 1480)*. Martinus Nijhoff, Den Haag, 606 pp.
- Twentse Courant Tubantia*, 2005-04-20, *Bentheimer put van levensbron naar tuindecoratie*.
- Twentse Courant Tubantia*, 2006-11-15, *Grenzen bepalen*.
- Twentse Courant Tubantia*, 2007-07-08, *Bentheimer zandsteen, de asbest uit het verleden*.
- Twentse Courant Tubantia*, 2007-09-07, *Getuigen van het verleden*.
- Visch, W.F., 1820. *Geschiedenis van het graafschap Bentheim*. J.L. Zeehuisen, Zwolle, 244 pp.
- Vahrenhorst, W. & Roijen, M. van, 2014. *Groninger kuurgast tekende honderden portretten in Bentheim*. *Stad & Lande* 23(4):38-43.

- Voort, H., 1970. Die holländischen Steinhandelsgesellschaften in der Grafschaft Bentheim. Verslagen en Mededelingen, Vereniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis 85:164-185.
- Voort, H., 2000. Abbau, Absatz und Verwendung von Bentheimer Sandstein in 800 Jahrhunderten. Schriftenreihe des Sandsteinmuseums Bad Bentheim 1: 3-18.
- Voort, H., 2013. Über den Abbau von Bentheimer Sandstein am Isterberg. Schriftenreihe des Sandsteinmuseums Bad Bentheim 4:13-20.
- Vries, D.J. de, 1994. Bouwen in de late Middeleeuwen. Stedelijke architectuur in het voormalige Over- en Nedersticht. Matrijs, Utrecht, 512 pp.
- Weber, J. & Lepper, J. 2005. Tracing a 17-20th century Odyssey. The provenance of the Batavia Sandstone portico. Bulletin of the Australian Institute for Maritime Archaeology 29:53-60.
- Wonham, J.P., Johnson, H.D., Mutterlose, J., Stadtler, A. & Ruffell, A., 1997. Characterization of a shallow marine sandstone reservoir in a syn-rift setting: the Bentheim Sandstone Formation (Valanginian) of the Rühlermoor field, Lower Saxony Basin, NW Germany. In: GCSEPM Foundation 18th Annual Research Conference Shallow Marine and Nonmarine Reservoirs, 427-448.

Drachenfels, Stenzelberger, Wolkenburger & basalt: Het Zevengebergte als supergroeve

(T.G. Nijland)

- Anderson, W.F., 1972. Een bijzondere kanonskogel. Grondboor & Hamer 26:142-153.
- Baumann, F., 2002. 100 Jahre Gesteinsabbau. Geschichte und Bedeutung für die Region. Basalt-Actien-Gesellschaft / Südwestdeutsche Hartsteinwerke, Kirn/Nahe, 252 pp.
- Berres, F., 1996. Die Gesteine des Siebengebirges. Rheinlandia Verlag, Siegburg, 141 pp.
- Bonn-Siebecke, G., Brach, R. & Rohfleisch, M., 2003. Aus Feuer und Wasser. Geologischer Wanderführer durch Stadt und Land. Band 1. Unkel und Bruchhausen. Edition Wolkenburg, Rheinbreitbach, 128 pp.
- Cloos, H. & Cloos, E., 1927. Die Quellkuppe des Drachenfels am Rhein. Ihre Tektonik und Bildungsweise. Zeitschrift für Vulkanologie 11:33-40.
- Collini, C., 1776. Journal d'un voyage, qui contient différentes observations minéralogiques; particulièrement sur les agates, et le basalte. C.F. Schwan, Mannheim, 384 pp.
- Goudriaan, B.H., 1833. Rapport van de hoofd-ingenieur bij den Waterstaat, B.H. Goudriaan, wegens een gedaan plaatselijk onderzoek, omtrent het gebruik van sommige in Duitschland voorhandend steensoorten, tot vervanging van de Escosijnsche, Doorniksche en Vilvoordsche steenen. Uitgebracht aan den Minister van Binnenlandsche Zaken. Gepubliceerd in: Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, 2^e stuk, 1848-1849, 109-132.
- Humboldt, A. von, 1790. Mineralogische Beobachtungen über einige Basalte am Rhein mit vorangeschickten, zerstreuten Bemerkungen über den Basalt der altern und neuern Schriftsteller. Schulbuchhandlung, Braunschweig, 125 pp.
- Janse, H., 1965. Bouwers en bouwen in het verleden. De bouwwereld tussen 1000 en 1650. Europese Bibliotheek, Zaltbommel, 126 pp.
- Kerner, B.P., 1998. Alexander von Humboldt und die Unkelsteine bei Oberwinter. Heimatjahrbuch Kreis Ahrweiler 1998, 133-137.

- Kolb, M., Paulick, H., Kirchenbaur, M. & Münker, C., 2012. Petrogenesis of mafic to felsic lavas from the Oligocene Siebengebirge volcanic field (Germany): Implications for the origin of intracontinental volcanism in Central Europe. *Journal of Petrology* 53:2349-2379.
- Leven, H., 1954. Beiträge zur Geschichte der Steinbruch- und Steinmetzbetriebe am Siebengebirge. *Bonner Geschichtsblätter* 8:135-165.
- Linthout, K., 2012. De geologische herkomst van basalten van de limes in Hoograven (Utrecht). Niet gepubliceerd rapport, IGBA, Amsterdam, IGBA-report 2012-09, 28 pp.
- Linthout, K., Paulick, H. & Wijbrans, J.R., 2009. Provenance of basalt blocks from Roman sites in Vleuten-De Meern (the Netherlands) traced to the Tertiary Siebengebirge (Germany): A geoarchaeological quest using petrological and geochemical methods. *Netherlands Journal of Geoscience* 88:55-74.
- Ludwig, J., 2006. Basaltabbau im Siebengebirge. *Königswinter in Geschichte und Gegenwart* 9, 111 pp.
- Meyer, G.M. de, red., 1971. Teksten en documenten IX. De stadsrekeningen van Deventer. Deel II 1401-1410. Wolters-Noordhoff, Groningen, 555 pp.
- Nijland, T.G., Dubelaar, W., Tolboom, H.J. & Os, B. van, 2012. Veranderend aangezicht. In: Tolboom, H.J., red., *Onvermoede weelde. Natuursteengebruik in Rotterdam 1850-1965*. Matrijs, Utrecht, 60-127.
- Nose, K.W., 1789. Orographische Briefe über das Siebengebirge und die benachbarten zum Theil vulkanischen Gegenden beyder Ufer des Nieder-Rheins an Herrn Joseph Paul Edlen von Cobres. Gebhard & Körber, Frankfurt am Main, 278 pp.
- Röder, J., 1975. Der Drachenfels – 2000 Jahre Steinbruch. *Beiträge zur Rheinkunde* 27:3-10.
- Scheller, H., 1980. Der Nordkanal zwischen Neuss und Venlo. *Schriftenreihe des Stadtarchivs Neuss* 7. Stadtarchiv, Neuss, 137 pp.
- Scheuren, E., 2004. Kölner Dom und Drachenfels. In: Plehwe-Leisen, E. von, Scheuren, E., Schumacher, T. & Wolff, A., red., *Steine für die Kölner Dom*. Verlag Kölner Dom, Keulen, 22-45.
- Schmid, I. & Froitzheim, N., 2007. Vulkane im Siebengebirge. Fünf geologische Wanderungen. Bouvier, Bonn, 103 pp.
- Schumacher, T., 2004. Steine für den Dom. In: Plehwe-Leisen, E. von, Scheuren, E., Schumacher, T. & Wolff, A., red., *Steine für die Kölner Dom*. Verlag Kölner Dom, Cologne, 46-77.
- Schumacher, R., 2011. Mineralien aus dem Siebengebirge im Mineralogischen Museum Bonn. In: Arndt, C.M. & Habel, B., red., *Von Grubenfeld und Berghoheid. Erzbergbau im Rhein-Sieg-Kreis und seiner Umgebung, Teil 2*. Rheinlandia Verlag, Siegburg, 225-241.
- Slinger, A., Janse, H. & Berends, G., 1980. *Natuursteen in monumenten*. Bosch & Keuning, Baarn / Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist, 120 pp.
- Spronsen, E.A. van, 1979. Bouwfragmenten van Drachenfelstrachiet in de steden langs de IJssel. *Grondboor & Hamer* 33:146-162.
- Voigt, J.K.W., 1781-1785. *Mineralogische Reisen durch das Herzogthum Weimar und Eisenach*. 2 vols., Weimar.
- Vrind, W. de, Dijk, G. van & Visser, J.A., 1941. *Kennis van bouwstoffen IV. Natuursteen*. Kluwer, Deventer, 264 pp.
- Wezel, G.W.C. van, 1983. De bouwgeschiedenis van de St.-Janskerk te Utrecht tot 1700. In: *Restauratie vijf hervormde kerken in de binnenstad van Utrecht. Jaarverslag 1979*

1980 1981, 104-158.

Ziegler, P.A., 1992. European Cenozoic rift system. *Tectonophysics* 208, 91-111.

De Eocene witte stenen van Noord-België

(T. De Kock, M. De Ceukelaire, J. Elsen & V. Cnudde)

Cosyns, E. 1986. Het Geitebos (Zandbergen, Oo.-Vl.): een historisch ecologische studie. Rijksuniversiteit Gent, Gent. 149 pp.

Fobe, B. & Spiers, V., 1992. Sedimentology and facies distribution of the Lede Formation (Eocene) in Belgium and northern France. *Contributions to Tertiary and Quarternary Geology* 29(1-2): 9-20.

Goudriaan, B.H., 1833. Rapport van de hoofd-ingenieur bij den Waterstaat, B.H. Goudriaan, wegens een gedaan plaatselijk onderzoek, omtrent het gebruik van sommige in Duitschland voorhandene steensoorten, tot vervanging van de Escosijnsche, Doorniksche en Vilvoordsche steenen. Uitgebracht aan den Minister van Binnenlandsche Zaken. Gepubliceerd in: *Verhandelingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs*, 2^e stuk, 1848-1849, 109-132.

Gulinck, M., 1949. Oude natuurlijke bouwmaterialen in Laag- en Midden-België. *Technisch-Wetenschappelijk Tijdschrift* 18(2): 25-32.

Houthuys, R., 2011. A sedimentary model of the Brussels Sands, Eocene, Belgium. *Geological Belgica* 14: 55-74.

Hurx, M., 2012. Architect en aannemer: de opkomst van de bouwmarkt in de Nederlanden (1350-1530). *Vantilt*, Nijmegen, 495 pp.

Jacobs, P. & Sevens, E., 1993. Middle Eocene sequence stratigraphy in the Balegem quarry (western Belgium, southern bight North Sea). *Bulletin de la Société belge de Géologie* 102:203-213.

Jacobs, P., De Batist, M., Van Bavinkchove, B. & Sevens, E., 2000. Sedimentary environments and depositional history in the Belgian Basin during Ypresian times (Lower Eocene, Southern Bight North Sea). *Zentralblatt für Geologie und Paläontologie* 1999 (3):419-440.

Peeters, C.J.A.C., 1985. De Sint Janskathedraal te 's-Hertogenbosch. SDU, Den Haag, 498 pp.

Quist, W.J., 2011. Vervanging van witte Belgische steen: Materiaalkeuze bij restauratie. Proefschrift, TU Delft, Delft, 326 pp.

Slinger, A., Janse, H. & Berends, G., 1980. Natuursteen in monumenten. Bosch & Keuning, Baarn / Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist, 120 pp.

Vandenbergh, N., Laga, P., Steurbaut, E., Hardenbol, J. & Vail, P.R., 1998. Tertiary sequence stratigraphy at the southern border of the North Sea Basin in Belgium. In: Graciansky, P.C. de, Hardenbol, J., Jacquin, T. & Vail, P.R., red., *Mesozoic and Cenozoic sequence stratigraphy of European Basins, Tusla, USA*, 119-154.

Verder lezen bij dit artikel

ASBL Gobertange 2000, 2000. La Gobertange – Une pierre, des hommes. Éditions Rencontres A.S.B.L., Glimes, 431 pp.

Cnudde, V., Dewanckele, J., Ceukelaire, M. De, Everaert, G., Jacobs, P., Laleman, M.C., 2009. *Gent...Steengoed!* Academia Press, Gent, 416 pp.

Dusar, M., Dreesen, R. & De Naeyer, A., 2009. *Renovatie & Restauratie – Natuursteen in*

- Vlaanderen, versteend verleden. Wolters Kluwer België, Mechelen, 562 pp.
- Kock, T. De, Boone, M., Dewanckele, J., Ceukelaire, M. De & Cnudde, V., 2015. Lede stone: A potential "Global Heritage Stone Resource" from Belgium. *Episodes* 38(2):91-96.
- Nijs, R., 1990. Tertiaire kalksteen en Franse witte steen als natuurlijke bouwsteen voor onze historische monumenten. *Bulletin van de Belgische Vereniging voor Geologie* 99(2):115-121.
- Smet, L. De, Devos, P., Eeckhout, W. & Nijs, R., 2003. Balegemse steen – vier aspecten. Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Gent, 33 pp.

Bouwsteen van ijzererts

(C. Laban)

- Bosboom, R.C, z.j. Geologie van Nederland, IJzeroer. Naturalis, www.Geologie van Nederland.nl.
- Brongers, J.A. & Woltering, P.J., 1978. De Prehistorie van Nederland; economisch-technologisch.. *Fibula-Van Dishoek*, Haarlem, 137 pp.
- Driesche, T. van, 2014. Historisch gebruik van Diestiaan ijzerzandsteen in Hageland. In: Hoofdrapport Onderzoeksproject VLA11-4.1. D: 2012.11586. Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Brussel, 33-38.
- Gans, W. De, 2011. De bodem onder Amsterdam. Een geologische stadswandeling. TNO, pp. 69.
- Gullentops, F & Broothaers, L., 1996. Overzicht van de geologie van Vlaanderen. In: Gullentops, F. & Wouters, L., red., *Delfstoffen van Vlaanderen*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Natuurlijke Rijkdommen en Energie, 2-28.
- Hayen, R., Fontaine, L., Berto, T. & Clercq, H. De, 2014. Geologische en bouwtechnische kenmerken van de Diestiaan ijzerzandsteen met als doel de inzet ervan in restauraties van historische gebouwen. In: Hoofdrapport Onderzoeksproject VLA11-4.1. D: 2012.11586, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie Koning, Brussel, 27-32.
- Laban, C., Kars, H. & Heidinga, A., 1988. IJzer uit eigen bodem. *Grondboor & Hamer* 42-1: 1-11.
- Landuydt, C., & Bus, K., 1990. Een curoisum: moerasijzererts als bouwsteen. *Bulletin van de Belgische Vereniging voor Geologie*, Brussel, 99-2: 159-165.
- Slinger, A., Janse, H. & Berends, G., 1980. *Natuursteen in monumenten*. Bosch & Keuning, Baarn / Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist, 120 pp.
- Smit, J. & Straalen, B. van, red., 2007. *IJzergieterijen langs de Oude IJssel 1689-heden*. Matrijs, Utrecht, 206 pp.
- Wandeling Wezemaal: <http://www.routeyou.com/nl-be/route/view/661747/recreatieve-wandelroute/wandeling-wijngaardberg-wezemaal>

Tufsteen uit de Eifel

(T.G. Nijland)

- Bernhard, F. & Barth-Wirsching, U., 2002. Zeolitization of a phonolitic ash flow by ground water in the Laach volcanic area, Eifel, Germany. *Clays and Clay Minerals* 50, 710-725.

- Brauns, R., 1921. Die phonolitischen Gesteine des Laacher Seegebietes und ihre Beziehungen zu anderen Gesteinen dieses Gebietes. Neues Jahrbuch für Mineralogie, Beiband 46, 116 pp.
- Debonne, V. & Dreesen, R., 2015. Stenen immigranten in de Zwinstreek. Natuursteen in de Onze-Lieve-Vrouwhemelvaartkerk in Damme. Relicta 12:149-180.
- Dreesen, R., Duser, M. & Doperé, F., 2001. Natuursteen in Limburgse monumenten. Provinciaal Natuurcentrum, Genk, 294 pp.
- Fisenne, O. von, 1991. Dom aus Laacher Tuffstein: In der dänischen Kleinstadt Ribe - enge Beziehungen zu Andernach. Heimat zwischen Hunsrück und Eifel 39(5):3-4.
- Fisenne, O. von, 1992. Die Handelsbeziehungen des Laacher-See-Gebietes mit der dänischen Bischofsstadt Ribe im Mittelalter. Eifeljahrb. 1992, 94-97.
- Frenchen, J., 1971. Siebengebirge am Rhein - Laacher Vulkangebiet - Maargebiet der Westeifel. Vulkanisch-petrographische Exkursionen. Sammlung geologische Führer 56, 2^e druk, Börntrager, Berlin / Stuttgart, 195 pp.
- Hibbert, S., 1832. History of the extinct volcanos of the basin of Neuwied, on the lower Rhine. W. & D. Laing, Edinburgh, 261 pp.
- Hogenstijn, C.M., 1981. De Broederkerk in de geschiedenis van Deventer. Praamstra, Deventer, 176 pp.
- Höller, H., Wirsching, U. & Fakhuri, M., 1974. Experimente zur Zeolitbildung durch hydrothermale Umwandlung. Contributions to Mineralogy and Petrology 46, 49-60.
- Hoss, F.T., 1922. Die Steinmetzindustrie im Laacher Tuffgebiet unter besonderer Berücksichtigung des Ortes Weibern. Proefschrift, Universiteit van Keulen, Keulen, 107 pp.
- Jacobs, J., 1914. Die Verwertung der vulkanische Bodemschätze in der Laacher Gegend. Die Rheinlande in naturwissenschaftlichen und geographischen Einzeldarstellungen 6. George Westermann, Braunschweig & Berlin, 64 pp.
- Jappe Alberts, W., 1967. De tolrekeningen van Lobith over de jaren 1404/1405 en 1408/1409. Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap 81:58-177.
- Lambooy, H. & Mol, J.A., red., 2001. Vitae Abbatum Orti Sancte Marie. Vijf abtenlevens van het klooster Mariëngaarde in Friesland. Verloren, Hilversum, 532 pp.
- Litt, T., Schmincke, H.U. & Kromer, B., 2003. Environmental response to climatic and volcanic events in central Europe during the Weichselian lateglacial. Quaternary Science Reviews 22:7-32.
- Müller-Betz, H.J., 2007. Godelscheider Tuff, ein Weiberner Naturstein erzählt Geschichte. Eigen uitgave, Weibern, 192 pp.
- Nijland, T.G., 2008. De Reimerath-trachiet: Geologie en gebruik van een vergeten trachiet. Gea 41(2):48-51.
- Nijland, T.G. & Hees, R.P.J. van, 2003. Beoordeling van Weiberner en Römer tufsteen ten behoeve van de restauratie van de St. Janskathedraal te 's-Hertogenbosch. TNO rapport 2003-CI-R0042, 20 pp.
- Nijland, T.G., Hees, R.P.J. van, Brendle, S. & Goedeke, H.K., 2005b. Tufsteen. Deel 2: Invloed van vocht op de duurzaamheid van 'Rheinische' tuf. Praktijkboek Instandhouding Monumenten 21(15), 12 pp.
- Nijland, T.G., Hees, R.P.J. van, Brendle, S. & Haas, G.J.L.M. de, 2005a. Tufsteen. Deel 1: Gebruik, samenstelling en verwerking van tuf in Nederlandse monumenten. Praktijkreeks Instandhouding Monumenten 21(14), 20 pp.
- Schaaff, H., 2000. Antike Tuffbergwerke in der Pellenz. In: Steinbruch und Bergwerk.

- Denkmäler römischer Technikgeschichte zwischen Eifel und Rhein. Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Mainz, 17-30.
- Schmincke, H.U., 1988. Vulkane im Laacher See-Gebiet. Ihre Entstehung und heutige Bedeutung. Doris Bode Verlag, Haltern, 119 pp.
- Schmincke, H.U., 2000. Vulkanismus. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 264 pp.
- Schmincke, H.U., 2009. Vulkane der Eifel. Aufbau, Entstehung und heutige Bedeutung. Spektrum akademischer Verlag, Heidelberg, 160 pp.
- Schumacher, K.H. & Müller, W., 2011. Steinreiche Eifel. Herkunft, gewinnung und Verwendung der Eifeligesteine. Gorres-Druckerei & Verlag, Koblenz, 368 pp.
- Secker, V., 2008. Die Geschichte der Bimsindustrie im Mittelrheinischen Becken. Heimantbuch Kreis Mayen-Koblenz 2009, 166-169.
- Tenhaeff, N.B., 1946. Bronnen tot de bouwgeschiedenis van den Dom te Utrecht. Tweede deel, eerste stuk (rekeningen 1395-1480). Martinus Nijhoff, Den Haag, 695 pp.
- Vanhoutte, S., 2008. Het Romeinse castellum van Oudenburg (prov. West-Vlaanderen) herontdekt: De archeologische campagne van augustus 2001 tot april 2005 ter hoogte van de zuidwesthoek. Relicta 3:199-236.
- Viereck, L., 1984. Geologische und petrologische Entwicklung des pleistozänen Vulkankomplexes Rieden, Ost-Eifel. Bochumer geologische und geotechnische Arbeiten 17, 33 pp.

Zwerfkeien en godshuizen

(H. Huisman)

- Behn, E.G., 2011. Das Hannoversche Wendland. Kirchen und Kapellen. Köhring, Lüchow, 200 pp.
- Gottfried Kiesow, E.H., 2009. Vom Findling zum Granitquader. Monumente Online. Magazin der Deutschen Stiftung Denkmalschutz http://www.monumente-online.de/09/04/sonderthema/granit_tuffstein_feldstein.php
- Haiduck, H., 1986. Die Architektur der mittelalterlichen Kirchen im ostfriesischen Küstenraum. Ostfriesische Landschaft, Aurich, 191 pp.
- Hesemann, J., 1975. Kristalline Geschiebe der nordischen Vereisungen. Geologisches Landesamt Nordrhein-Westfalen, Krefeld, 267 pp.
- Karstkarel P., 2007. Alle middeleeuwse kerken van Harlingen tot Wilhelmshaven. Noordboek, Leeuwarden, 974 pp.
- Koeveringe, Y. van, 2008. Zwerfstenen in Fryslân. Archeologie in Fryslân 9, Unipers, Hoorn, 95 pp..
- Meyer, K.D., 2014. Findlingsquader-Kirchen in Nordwestdeutschland und Dänemark. Archiv für Geschiebekunde 7(1/3), 190 pp.
- Schultz, W., 2003. Geologischer Führer für den norddeutschen Geschiebesammler. CW Verlagsguppe, Schwerin. 507 pp.
- Smed, P. & Ehlers, J., 2002, Steine aus dem Norden. Borntraeger , Stuttgart, 190 pp.
- Zandstra, J.G., 1988. Noordelijke kristallijne gidsgesteenten. E.J.Brill, Leiden, 469 pp.
- Zandstra, J.G., 1999. Platenatlas van noordelijke kristallijne gidsgesteenten. Backhuys Publishers, Leiden, 412 pp.

Hedendaagse trends in natuursteen

(A. van Roekel)

Geen literatuur opgaven beschikbaar.